

פעילות בנושא הצניעות

מאת: ד"ר חנה השקס, הסלון הפילוסופי

052-7848789

hhashkes@gmail.com

1. תיאור כללי:

במשך שנים ארוכות הייתה "הצניעות" ערך מרכזי בחינוך הדתי והצניעות הנשית חלק אינטגרלי מהזהות בחברה הציונית דתית. סגנון הלבוש הצנוע, המבחין את עצמו מהסגנון החילוני החושפני היווה סימן היכר מובן מאליו לנשים דתיות בישראל. קוד לבוש שכלל לכל הפחות חצאיות המכסות את הברך וחולצות ללא מחשוף ועם שרוולים היה מרכיב מובן מאליו בבתי הספר הדתיים ובתנועות הנוער הדתיות. מעולם לא היו אלה נורמות שהתקבלו באופן מוחלט בציבור הזה: עד שנות השבעים נשים דתיות ישראליות לא בהכרח הפרידו עצמן במראן החיצוני משאר הציבור; ובדומה לכך נשים דתיות מהתפוצות וכן בנות הקיבוץ הדתי. אולם מספר תהליכים המתרחשים בארץ ובעולם הופכים את ערך הצניעות ונורמות הצניעות בהופעה החיצונית לבעייתיים במיוחד. בין תהליכים אלה מצויים:

- א. הקשחת נורמת הצניעות לנוהגי הפרדה בין נשים לגברים בחברה החרדית.
- ב. פריצת נורמות צניעות מוכרות בקרב הציבור החילוני.
- ג. מבוכה של צוותים חינוכיים במוסדות דתיים לנוכח נורמות לבוש נוהגות.
- ד. חדירת השיח הפמיניסטי הביקורתי לשיח הציבורי בישראל, בחברה הכללית ובחברה הדתית.
- ה. המודעות להדרת הנשים ממרחבים ציבוריים וטכסים דתיים בקרב הציבור הרחב, והמאבק בתופעות אלה.
- ו. המאבק הגובר במישור הפוליטי והציבורי בהדרת הנשים, בהטרדה מינית, באלימות נגד נשים, באפליית נשים בבתי הדין הרבניים, ובהחפצת נשים וכניסת נשים רבות לתפקידי הנהגה בפוליטיקה, במערכת המשפט, ובמערכות דתיות למיניהן.
- ז. עיסוק מוגבר במיניות משני עברי המתרחס – הדתי הלכתי מחד והחילוני האינדיבידואליסטי מאידך.
- ח. פריצת הנורמות המסורתיות בכל הנוגע לזהות המינית ולמבנה המשפחה.

תהליכים אלה הופכים את ההקפדה על נורמות הצניעות המקובלות בחברה הדתית למשימה מאתגרת במיוחד הן במישור המחשבתי-תיאורטי והן במישור המעשי. קשה יותר ויותר לבתי הספר להצדיק אכיפה של נורמות צניעות בלבוש של בנות. גוברת ההבנה שעצם העיסוק בצניעות הנשית מבליט את הפן המיני הנשי באישיותה של האישה ולא "מצניע", אותו. העיסוק האובססיבי באורך החצאית ובעומק המחשוף נחשב יותר ויותר סימן להחפצת נשים במקום לערך שמייחס תכונות של אנושיות, רוחניות ותבוניות לנשים.

סדנה זו נועדה לפתוח את מושג הצניעות לדיון מעמיק במסגרות חינוכיות. במהלך הסדנה נפרק את מושג הצניעות למשמעויותיו השונות ונבדוק אותו כערך. נבין את אופן תפקודו של ערך זה בחברה הפטריארכאלית ואת הביקורת הפמיניסטית לשימוש בו. כמו כן נבחן את המשמעויות של התנערות מנורמות הצניעות ואת מחירה לחברה בכלל ולחברה הדתית בפרט. כחלק חשוב של העיסוק בצניעות נבחן את מושגי הזהות האישית והחירות ואת היחס ביניהם לבין הגופניות הנשית.

הפעילות המוצעת כאן מיועדת לצוותים חינוכיים ולתלמידות תיכונים. בתיאור להלן מופיעים הנושאים והמרכיבים הכלליים של כל יחידה. תכנית מפורטת יותר כוללת הצעות לפעילויות בסגנון של סדנה המניחה השתתפות פעילה של חברות הקבוצה. הפעילות מנוסחת בלשון נקבה אך יכולה להיות מותאמת לשני המינים. הסדנאות בנויות לקבוצות של 10 עד 20 משתתפות, ואורכות כשעתיים. הסדנאות כוללות דינאמיקה קבוצתית, משחקי תפקידים, לימוד טקסט בחברותות ושיחה קבוצתית.

2. מבנה התכנית:

יחידה א'

מיפוי שדה הצניעות:

בפעילות זו ישוחחו המשתתפות על המובנים השונים של צניעות ויגדירו את יחסן למובנים אלה. שלושת המובנים שהפעילות מתרכזת בהם:

- צניעות אישיותית התנהגותית (הלל הזקן ואריק איינשטיין כמודלים);
- צניעות במובן הדתי-תיאולוגי (משה רבנו ויוסף כמודלים);
- צניעות במובן המגדרי-מסורתי (אישה "צנועה וחסודה" לעומת "ילדה רעה" כמודלים)

יחידה ב':

משמעות הצניעות המסורתית דתית

ביחידה זאת לומדות המשתתפות להכיר את המשמעויות התרבותיות של הצנעת המיניות הנשית בחברות מסורתיות תוך כדי הכרות עם מושג המבנה החברתי הפטריארכאלי, ואת הביקורת הפמיניסטית בנוגע למשמעויות אלה.

יחידה ג':

מי אני כאישה? הזהות והגוף:

בפעילות זו לומדות המשתתפות להבחין בין זהות אישית שלא מתייחסת לגוף וזהות אישית המגולמת בגוף. האם תיתכן זהות אישית אנושית אוניברסאלית נטולת גוף? האם נשים יכולות לבנות זהות שמתעלמת מהיותן נשים? האם יש "טבע נשי" או "מהות נשית" שמכתיבים זהות נשית מגולמת בגוף? האם כל אישה יכולה לבחור את זהותה הנשית? מה יכולות להיות המשמעויות של "זהות נשית"?

יחידה ד':

החופש האישי והמחויבות הקהילתית:

יחידה זו מעמתת את הצורך של נשים לבחור לעצמן זהות נשית ואת טענתן לחירות גמורה למול הרצון של הקהילה לקבוע את זהותה, המבנה שלה, וערכיה. האם אפשר למצוא איזון נכון בין החופש של היחיד והערכיות של הקהילה? על אילו ערכים צריכים לשמור כדי לא לפגוע בחופש של היחיד אך לא לפגוע במרקם קהילתי?

3. סיכום הסדנה:

הסדנה המוצעת כאן לא מייצרת הכרעות או סולם ערכים ברור לגבי מעמד הצניעות בחברה שלנו. לעומת זאת הסדנה עושה סדר בנושא ומספקת לצוותים חינוכיים כלים מושגיים, רעיוניים, ולימודיים המאפשרים להם לדיין ולקבוע את מדיניותם בנושא זה בתוך בית הספר ומחוצה לו. הסדנה יוצרת שפה משותפת שבהן הצוות החינוכי והחניכות-תלמידות עשויים לנהל דיאלוג פורה בעניין. פירושו של דבר הוא שהסדנה מקדמת את האפשרות להפשיר את המאבק הקיים בכל כך הרבה מוסדות חינוכיים

דתיים בין הצדדים – נושאי הסמכות המוסדיים מחד והתלמידות מאידך, בנושא הצניעות. כתוצאה מהפעלת הסדנה מתאפשרת חשיבה משותפת לגבי המשמעות של נושא הצניעות בחברה הכללית, בחברה הדתית, בבית הספר, ולגבי כל אחת ואחת מאיתנו. חשיבה זו, בהנחיה מתאימה, עשויה להוליד הבנה משותפת לגבי האקלים הרצוי ולאפשר לצוות החינוכי לנהל מדיניות עם הסכמה רחבה ואפקט חיובי ובונה בנושא הצניעות.